

Marko Bogunović

VEDRI OMAŽ GUTENBERGOVOJ GALAKSIJI

(Umberto Eko, Žan-Klod Karijer: *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*, Gradac, Čačak-Beograd, 2011)

Nedavno se u globalnoj kulturnoj javnosti ponovo pokrenula rasprava povodom toliko često trošene teme o kraju kulture i kulturi na margini društvenog života, o uticaju svih savremenih faktora na ovu oblast stvaranja. Ovog puta povod je bio esej nobelovca Marija Vargasa Ljose, peruanskog romansijera, pod nazivom „Civilizacija spektakla“. Iako u ovom trenutku nemam nimalo uvida u to kako se nižu reakcije na tezu Ljose koji proglašava skoriji svršetak kulture kakvu znamo, mogu već da naslutim one silne floskule kojima raznovrsni intelektualci upadaju u paradoks sopstvenog lamenta nad, uzmimo to za primer, globalizovanjem kulture. Bili svesni toga ili ne, oni proglašavaju sopstveni kraj, iako znamo da će trajati još godinama ili decenijama, nasledivati stare i stvarati nove kulturne obrasce i radovati se i tugovati zbog svojih pojedinačnih (ne)uspeha, zaboravivši povremene ekskurse u mračne iskaze. Čitaocu kome je kultura prva stranica u dnevnoj štampi, može se preporučiti da napravi neočekivani i pomalo bezobrazni istup u optimističnu stranu ovakvih predviđanja tako što će se poduhvatiti čitanja knjige-razgovora dvojice velikih i zadovoljnih bibliofila, Eka i Karijera, *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*. Razgovor između ova dva čitaoca pre svega, pokrenuo je i vodio Žan-Filip de Tonak, manje ili više primetan i donekle uspešan u književnom svetu. Iako i sam bibliofil i pisac, bio je svestan toga da nije moguće predvideti ni sasvim rukovoditi razgovorom kad ima takve sagovornike i čini se da je njegovo poprilično odsustvo iz ove konverzacije ukazivalo na njegovu neopisivu sreću što ona zdušno izmiče kontroli.

Naime, on je namerio da sa Ekom i Karijerom, inače poznatim scenaristom Bunjuleovih filmova, istoričarom po zvanju, raspravlja o budućnosti papirnate knjige u eri koju će, gotovo sigurno, obeležiti elektronska knjiga. Začuđujuće ili ne, dva sagovornika, svaki na svoj način, iznose pregršt argumenata u vidu činjenica, ličnih stavova ili pak anegdota, u korist knjige kao nosioca poruka znanja i informacija. Kada se govori o knjigama, uvek se neminovno nameću potpitanja o njihovom kraju, ali i o mogućnostima za njihov opstanak, o njihovom učešću u stvaranju civilizacija, o sećanju i zaboravu, kolektivnom i ličnom, selekciji, trijaži, glupostima, genijalnim postupcima, a iznad svega (ne)čitanju knjiga. Takav je slučaj i ovde. Mora se napomenuti da je ovakav prevod naslova sasvim zadovoljavajuća slika vrca-vog, ali u isto vreme i odgovornog, štaviše prosvetljujućeg, pristupa raspravi o budućnosti knjige. Interesantno je da se u engleskom prevodu uveliko izgubio šarm koji ovaj naslov ima u ediciji *Alef* čačanske izdavačke kuće „Gradac“: *This is not the end of the book*.

Dvojica erudita raskošnog obrazovanja i još bogatijeg čitalačkog iskustva, skokovito napreduju kroz razgovor, ne preskačući nijednu ključnu temu, koje se pred njima otvaraju

spontano. Atmosfera koja odiše ceo brevijar jeste poluformalna, ali osvajačka. Interesantno je da se ovaj razgovor čita kao fikcija i da tako deluje na čitaoce, dok ipak govori drugačijom vrstom jezika. Vrlo otvoreno, Eko ističe da ne vidi u čemu je savršenstvo knjige ugroženo u savremenom trenutku, a sve vreme mu se u takvom stavu pridružuje Karijer. Tokom celog razgovora između njih nema disputa u očekivanom smislu, niti je razgovor sokratovski dijalektičan, iako se radi o moderno-klasičnim učenjacima. Doduše, teme koje dotiču i te kako su dijalektične i delikatne, i tek ponegde između ova dva savršena sagovornika iskrasne pokoja varnica, opet u službi argumenata koji štite budućnost knjige. Možda nije ni zahvalno započinjati razgovor o budućnosti knjige sa dva čoveka koji su neumorni kolekcionari istih, i to svih dostupnih vrsta počevši od inkunabula. Tema bibliofilije i jeste jedna od onih tema koje otvaraju knjigu i koja je tiho prisutna do samog kraja, dok se unutar razgovora smenjuju teme počevši sa raspravom o mogućem kraju knjige (i neizbežnim pitanjem „Šta posle?“) pa sve do toga kakve su njihove lične biblioteke i kako planiraju da ih zaveštaju pre smrti (s obzirom da se radi o dvojici starijih gospodina, koji i sami duhovito ukazuju na svoju dob). U međuvremenu, oni pretresaju ključna pitanja koja se tiču knjige kao predmeta, ali iznad svega knjige kao načina za čitanje sopstvenog okruženja i sveta u njegovoj višesmislenosti. Duhovite ispovesti, kao i sećanje na mnoge anegdote iz prošlosti stvarne i nestvarne, prožimaju ceo razgovor. Ni u jednom trenutku čitalac ne pomišlja da će ovaj razgovor doći do svog kraja, sagovornici su silno inspirativni i mogu da diskutuju na sve teme, kako je napisao jedan novinar, „od kikirija do Prusta“.

U razgovoru koji im očigledno prija, oni otkrivaju pozamašno poznavanje istorije knjige, ali i svih onih pratećih okolnosti njene kulture i njenog razvitka. Čovečanstvo je nemali broj puta bilo svedok beskrupuloznog (ispostaviće se na kraju u biti simboličnog) uništavanja knjiga, većma spaljivanjem, kao i neumoljivoj veštini knjige i pisane reči uopšte da opstane kroz brojne istorijske nedaće. Međutim, knjiga je često bila i izvoriste gluposti, i to je središnja tema razgovora Eka i Karijera, kako se prvi od rane zrelosti zanima za krivotvorine, a potonji je autor *Rečnika gluposti*. Kada se preko knjige kao sećanja došlo do teme gluposti i tupavosti koja je produkt velikog broja knjiga, sagovornici se smenjuju u ređanju primera. Tako se Karijer priseća jednog dela sa početka XX stoleća pod nazivom *Isusovo ludilo* u kome autor, doktor medicine, tvrdi da čitav zapadni svet počiva na „jednoj dijagnostičkoj greški“. Eko će navesti primer jednog švedskog naučnika koji je u knjizi od tri hiljade stranica tvrdio kako je Švedska postojbina Jafeta, a da je, začudo, Adam govorio jezikom upravo tog naroda. Izgleda da je otkrivanje živih i mrtvih mentaliteta putem ovakvih knjiga ono što najviše uzbuđuje dva sagovornika i oni će najveći deo posvetiti baš tome, navodeći čitaoca da se zamisli nad ravnotežom „intelektualne vrline i najniže gluposti“ kao konstante humane egzistencije kroz istoriju. Ono što sačuvamo iz prošlosti, oblikovaće našu budućnost, ali trijaža, selekcija i redukcija knjiga često nisu proizvod usamljenih faktora, već izmiču kontroli i stihijski kreiraju kanone čitanja, ali i sudbinu kulturnog čovečanstva. Ljudsko znanje i iskustvo prošlosti temeljeno je na knjigama i kad god se govori o opstanku civilizacija, pisanje i čitanje knjiga je ono što igra odsudnu i dosad, uprkos svekolikom tehnološkom dostignuću, neprevaziđenu ulogu. Knjiga će opstati, ne brinite se, poručuju dva sagovornika, pokadšto sa umerenom veselošću i ironijom. Ironija je ono što spasava njihovu optimističnost povodom opstanka knjige u budućnosti od naivnosti čistih

sentimenata i često neizbežne patetike. Ipak, podjednaku važnost po sudbinu knjige u nadolazećoj budućnosti predstavlja i pitanje kako ih čitati, s obzirom da je čitanje danas pojam koji je proširen na pokušaje razumevanja celokupne kulture, ne strogo umetnosti. U jednom od poslednjih poglavlja (koja su tu samo zbog zakonitosti teksta), De Tonak postavlja pitanje razgovora o knjigama koje sagovornici nisu pročitali, upućujući na tada već čuveni ogled Pjera Bajara (*Kako da govorimo o knjigama koje nismo pročitali?*), koji opet duhovito, pokreće jednu oštru raspravu u akademskom svetu.

„Knjiga je poput točka, neki vid nenadmašnog savršenstva u poretku ideja“, čvrsta je formula čitavog razgovora na čijoj osnovi se razvijaju svi ostali argumenti. Već u predgovoru, moderator, pomenuti De Tonak, smatra da od te tačke rasprava može da počne. Ali i on sam zna da nas ne očekuje klasična rasprava, već pre razmena znanja iz graničnih oblasti, koje bi opet trebalo da predstavljaju pravu malu riznicu inspiracije za neponovljive kolekcionare knjiga kakvi su Eko i Karijer. Prvi poseduje zaprepašćujućih 50.000 primeraka, od čega su hiljadu i dve stotine stara i vredna izdanja, dok ni potonji ne zaostaje mnogo sa zbirkom koja broji četrdesetak hiljada knjiga i oko dve hiljade starih. Na samom kraju razgovora čitalac će doći u posedstvo ovih podataka, pa će time moći da opravda količinu neverovatnih i onih više verovatnih informacija sa kojima se susretao tokom celog nezaboravnog razgovora dvojice, moramo se u tome složiti, ponegde konzervativne gospode.

Nemoguće je naći i jednu stranicu ovog teksta na kojoj se i ljubitelj knjiga u početku ne može snaći i zabaviti, inspirisati i čak sumirati sopstvena gledišta o pojedinim problemima. O tome svedoči i pitanje koje neizdiferenciranom publikumu postavlja Žan-Klod Karijer: „Šta smo izgubili naučivši da čitamo?“ Odgovor će, naravno, izostati. To je samo jedno od onih večnih i univerzalnih pitanja koje su pozvani da postavljaju upravo Eko i Karijer.

Potpuno je jasno i najvećim optimistima da u ovom razgovoru neće naći neku vrstu kandidovskog optimizma, u slučaju da naslov knjige zavara. Naročito je Eko poznat užem i širem čitalačkom telu u našoj zemlji, te je njegovo ime suprotnost svakoj vrsti zablude (s obzirom na to da je proučava). Vešti sagovornici ne preteruju nigde u tekstu, vrlo su odmereni i lukavo prepuštaju većinu zaključaka čitaocima. Jedino na šta ovaj razgovor sigurno može da ostavi značajnije posledice jeste da intenzivnije promoviše ime sjajnog Žan-Kloda Karijera, možda već samim tim što se nalazi uz ime slavnog bolonjskog profesora.